



Om sin barndom som skjutsbarn vid Tumba gamla Skjutsstation på Tumba Brink berättar pensionären Ragnar Jansson för Botvidsbygden.

Det var på 1860 talet, som Tumba skjutsstation upprättades vid gamla gården Tumba Brink, på grund av järnvägens framdragande här omkring 1860.

På platsen blev det provinsialläkare, apotek, barnmorska, länsman och fjärdingsmän som behövde skjutsar. Skjutshållen var till Västerhanninge, Grödinge, Sorunda och Fittja. Resande som kom med tåg till Tumba, innan telefonen kom till, fick hissa upp i flaggstången en röd flagga, eller efter mörkrets inbrott en lykta med rött sken som angav att de önskade skjuts. Då skjutestationen låg

1 km. från järnvägsstationen, skymd av träd och berg, fick en pojke gå upp på en höjd och se efter om signalen var upphissad sedan tåget kommit in, var så fallet, var det bara att köra ned med häst och vagn. Men det kunde inträffa att inte åkdonet passade, eller det skulle vara parhästar, då fick de åka hem och byta. Bland resande som kom med tåg, var provryttarna, nestadels med stora koffortar, som skulle besöka lanthandlare i orten, Vintertid var de ofta klädda i stora vargskinnspälsar och då upptog de 3/4 av sitt platsen i släden och skjutspojken fick 1/4. Framkommen till handlaren, skulle det av artighetsskäl ej pratas affärer

med detsamma, det kanske dröjde minst 1 timme innan affärerna kom igång, då kunde det bli lång väntan och både hästen och skjutspojken blev otåligen.

Min far innehade skjutsstationen från 1902 tills den drogs in 1920, på grund av den ökade biltrafiken, ett år före hans död. Jag kommer ihåg, det var åren 1903 - 1904 som mor talade om, att efter lista tågets ankomst på natten s.k. fyllan på lördagar och söndagar, kom det mer eller mindre berusade rallare från stan och gick upp och bultade på dörren och ville ha skjuts. Det var inte jämt de kunde få skjuts när de kom, vilket de inte var så glada åt, orsaken härtil var att hästarna hade gått hela dagen och behövde vila. Illmariga som de var, så hände det sig en gång, att två stycken kom och bar på en kamrat, då de sade att han skadat sig och inte kunde gå, och ville ha skjuts hem på natten. Mor kunde inte motstå deras begäran, utan fick skjuts. När de sedan kom fram till Norsborg, så hoppade alla av vagnen lätt och smidigt och var glada att de fått skjuts.

I familjen var vi, far, mor, två systrar, två bröder samt tjänstefolk. Vi hade även jordbruk, så det var mycket att syssla med. Jag var yngst i familjen och började skjutsa vid 12-13 års ålder och fick då köra äldre såvliga hästar, det var ju inga bilar då som de blev skrämde av. Det blev långa vägar att åka, ibland med sena och mörka kvällar innan man kom hem, då band jag fast tömmarna i vagnen och somnade, hästen hittade vägen hem.

Det kusligaste stället var en gammal avrättningsplats, som låg alldeles intill vägen på Grödingemalmen c:a 3 km. från hemmet. Den sista avrättningen där skedde år 1832. Jag kommer väl ihåg att jag flera gånger satt och sov, vaknade just där och tyckte jag säkert såg och hörde huvudlösa gubbar med kedjor som rasslade. Det var hemskt, då manade jag på hästen så jag kom fort hem, men jag talade aldrig om sådant hemma.

När man åkte vägen Tumba - Grödinge - Sorunda, som går genom den halvmila skogen på Frölunda malm, då var vägen smalare och skogen mera tätbevuxen intill vägen. Den sträskan var också kuslig att åka i mörkret när jag var ensam på hemvägen, där för att ett brott som för många år sedan ägt rum där utmed vägen. Det gjorde sitt till, att hos ortens befolkning uppjaga en viss rädsla när de färdades förbi där. Den rishög som fanns på platsen där enligt sägnen brottet ägt rum, ligger i Sorunda några hundra meter från gränsen till Grödinge. Där skulle man lägga på en gren eller kvist, annars blev det otur. Sägna förläljer också, att ett brudpar mördats där av en försmädd friare, och de kastade föremålen, skulle då tjäna till att binda de mördades andar och hindra dem från att ställa till förtret.

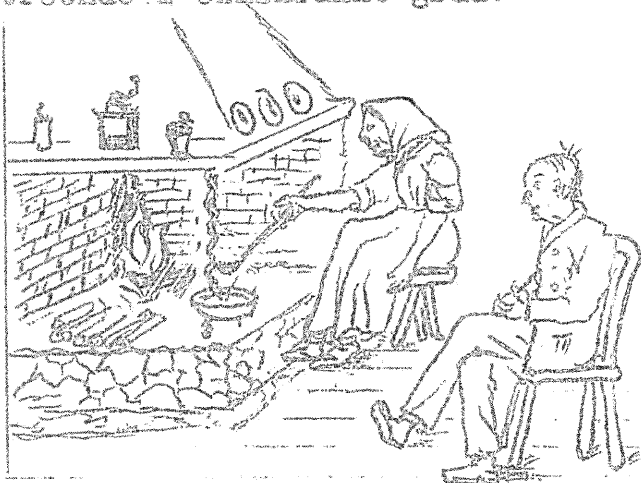
Reparatörerna för riks- och allmänna telefon i Tumba skulle också ha skjuts. När det blev gnåstorm och yrväder blev det alltid fel på linjerna, med ihopslagna trådar eller någon ikullblåst stolpe som skulle repareras. Längsta vägen till en abonnent som hade allmänna var Pålins gods i Sorunda dit det var 3,5 mil så det blev 7 mil den dagen innan man kom hem sent på kvällen. Det var också många trevliga skjutser, på bröllop och andra festliga tillfällen, ävenså julottorna och slädpartier.

Under min fars tid vid skjutsstationen, revs de gamla husen och ett nytt hus byggdes på platsen.

Av de personer, som innehade Tumba skjutsstation, var på 1880-1890 talet Anders Petter Enström med make Anna Enström, mera känd som Mor Anna i Brink eller Tumbagumman. Mor Anna var ortens och hela Södertörns mest omnejd mest ryktbara och kloka Gumma då det gällde att bota folk och djur. Kvacksalverska mitt i en kulturbygård, där läkare bodde och ända till sin död utövade kvacksalveri och det berättas, att en läkare som tidigare varit bosatt i Tumba, ansett, att smörjning av barn mot engelska sjukan, vore lämpligt att anförtro mor Anna. Slug och försiktig som hon var, åtog hon sig ej gärna svårare fall. Endast då hon trodde, att hennes oljor, grötar, salvor och medikamer

kunde göra nytta, ordinerade hon sådant och tog aldrig betalt efter någon bestämd taxa. Betalningen var frivillig efter råd och lägenhet. Hon kunde även låta åder, och många liter blod hann hon med under sin livstid att tappa av svenska folket.

Sin största ryktbarhet nådde hon dock ej som tvacksalverska. Hon kunde säkrare än andra kloka gubbar och gummar med andra medel än vanlig läkekonst bota folk och få, och detta tycktes hon göra så bra, att hon hade allmogens förtroende i oinskränkt grad.



Stöpning av smält bly i vatten förekom ofta och även kortleken kom till användning i många fall. Stulet gods kunde hon också tillrättaskaffa. Bland annat kunde hon genom att slå ånger på den skyldige få denne att återställa vad som på orätt erhållits. I en handelsbod i grannsocknen kom en yllekofta, bort, antagligen var koftan uthängd som skylt, så tjuven passade väl på att taga den med sig i förbifarten. Trots iveriga efterspaningar gick tjuven fri, då ingen sett när koftan togs. Det behövdes ej mer än att uppsöka mor Anna, och andra morgonen låg koftan på trappan. Så mycket kunde gumman, att tjuven ej fick ro, för än han burit plagget tillbaka.

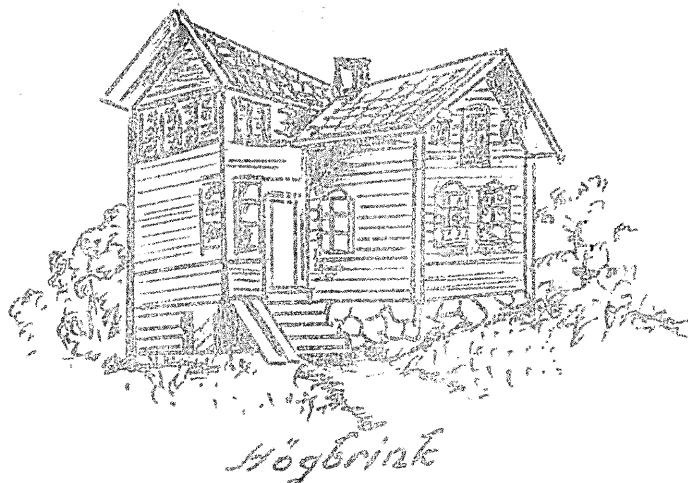
På ett ställe fanns en irång, som varken trodde på trolldom eller kvacksalveri. Som han ej hade så långt till den kloka gumman, föll det drängen in att resa dit för att pröva gumman. En dag får hon besök av drängen, vilken ber att få bot för sin tandvärk. Nå-

gon tandvärk hade ej drängen, som var illmarig och vars mening var att efter besöket för sina kamrater tala om hur han drivit med gumman. Med den människokänedom mor Anna satt inne med, var hon ej dummare än att hon ögonblickligen såg drängens simulering. Min gosse, sade hon, har du aldrig haft tandvärk förr, så ska du få, och därmed fick drängen gå. Drängen hade ej gått så långt, förrän han fick vända om till gumman, men nu hade drängen verkligen riktig tandvärk, som han fick vara glad och tacksam att få bort.

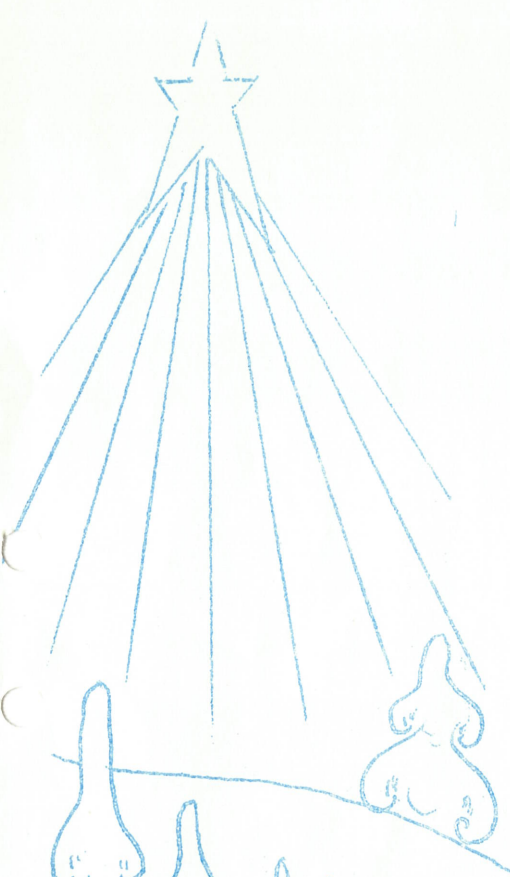
Jag själv besökte mor Anna, då jag hade besvärliga bölder på halsen som jag ville ha bort. Hon ordinerade, Borra hål i en ek, tag av plåsterlapparna och stoppa dem i hålet och sätt en plugg för. Det skall vara en torsdag i solnedgången och du skall stå vänd mot solen när du gör det, och du får ej vända dig om på hemvägen. Bölderna gick snart bort efter detta.

När makarna Enström slutade med skjutsstationen på 1890-talet, flyttade de till Högbrink, ett hus strax i närheten som de ägde, och där mor Anna fortsatte med sin mottagning intill sin död 1915. Då hon åttioårig gick ur tiden, var det säkert många som saknade henne.

Ragnar Jansson



Högbrink



Ord i Juletid.

Sägenomspunna äro julens ord
som åter kommer till oss,
Århundradens vingar har burit dem
insvepta i krattendomens mantel.
Genom eld, genom blod, genom strider,
genom vinternättens mörker
fram mot de levande ljusen
och mot Estlekesstjärnan.



Förkunnande äro orden
i röster, i sånger, i böner,
i orgeltoner, mäktiga, brusande.
Ven sänder orden till oss
som så värma våra hjärtan
i gnistrande midvintermorgon?
Ven är den skapande makt,
som aldrig glömmar oss,
som år efter år låter ljusen tändas
stämmer våra hjärtan till frid
och får barnögon att tindra
i signande juletid?

Anders W. Mårdh





Man upplever vi "den vår de svaga alla höst", för att tala med Karl-feldt. Sommaren tar farväl med en sprakande färgsymfoni i gult och rött, som lyser från buskarnas och trädens frostbitna lövverk. För norra jordhalvan börjar hösten vid höstdagjämningen den 21 mars och omfattar månaderna september - november, vilka i gamla almanackan betecknades höstmånad, slaktmånad och vintermånad.

Septembers stora händelse, som man längtade efter på landet, var skördefesten. När bonden blåste i oxhorn eller avlossade bösseskott, var det dags för grannarna att komma till slättergillet, där den stående matsedeln var fisk och potatis, fläsk, kött, korv och pannkakor med många supar, varefter måltiden avslutades med vitgröt. Gamla gubbar och vithåriga käringar, som inte gjort ett dagsverke på många år, kom med, och blev smittade av ungdomens vilda, gammaldags polka. Men som de smakat en hel del av det därliga vinet, som går så lätteliga ner, då blev de yra i huvudet och tyckte, att allting dansade runt, och spelmännen blev beskyllda för att spela "älvaleken".

Det var helt naturligt, att man skulle slakta i oktober månad. Om sommaren går djuren ute och betar i stog och mark, men på hösten tar betet slut, och man får övergå

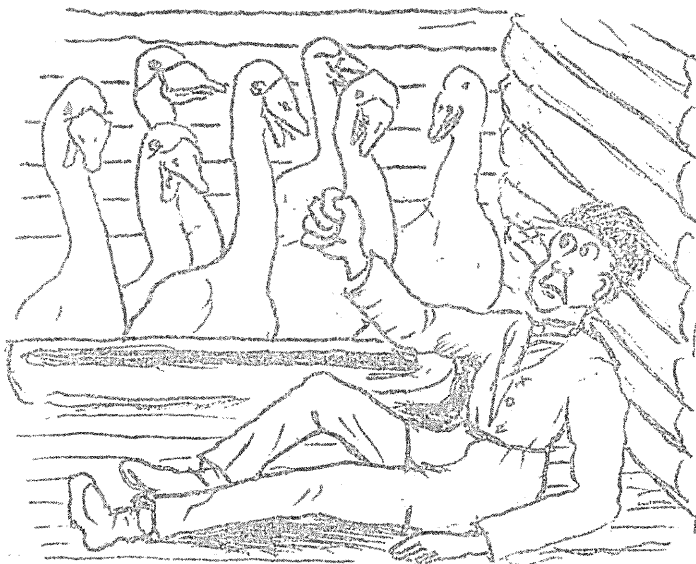
till stallfordring. Då passar man på att minska djurstammen och skaffar sig samtidigt vinterförråd. Det blev nu en arbetsam tid i ett lantushåll. På en mindre gård slaktades en eller två kor och något dussin får. Man konserverade köttet genom saltning, rökning eller korvning. Men naturligtvis passade man på att avsmaka allting grundligt. "Det är inte så noga med en pölsa i slaktetider", säger ett skänkt ordspråk.

I november var höjdpunkten det stora gåsagillet, en kvarleva av det fornnordiska höstblotet. Det var på S:t Mårtens dag den 11 november, som gåsablottet skulle äga rum. Där går traditionen tillbaka till medeltiden. Mårtenskulten var mycket populär och bestod i nattliga fester med mycken mat och dryck samt dans, ibland i själva kyrkan. Huvudrätten bestod av gås, och än i dag firar vi Mårten gås.

Legenden berättar, att Mårten levde på 300-talet i Ungern. Han var son till en hednisk krigstribun och tvinkades av fadern att gå in i krigshären. Emellertid befriades han därifrån, lät döpa sig och levde som eremit i en riskoja vid Loires strand, där det sedan byggdes ett kloster. Man ser Mårten avbildad i kyrkokonsten med en halv mantel. Det berättas nämligen, att då han mötte en fattig, frusen man, skar han sin mantel mitt itu och delade den med mannen. Nästa

dag mötte han i en sya Vår Herre, som var klädd i hans mantel. Många under berättas om den fromme Mårten. En gång, då han fallit i rövarhänder, skulle han dödas med en yxa, men hugget träffade i stället rövaren, som höll i yxan. När hedningarna fällde träd för att de skulle falla över och döda Mårten, vändes de och föll över dem själva.

Många önskade välja Mårten till biskop i Tours, men andra menade, att som han gick illa klädd och var ovärdad, var han för ringa för en så hög ställning. Han blev emellertid biskop, men när valet skulle äga rum, gömde Mårten sig och råkade komma in i en gässtia.



Gässen förrådade honom med sitt kacklande. Det blev upprinnelsen till, att Mårtensblotet än i dag firas med gäs och svartsoffa. Mårten blev skyddspatron för det nyckna ätandet, men till gäs passer en klunk vin, och helgonet tillmötesgick även detta begär. Det nya vinet blir nämligen moget och drickbart just vid Mårtensmäss, och man ordnar då "fatöppningsfester".

Den största läckerheten på gåsen är levern. För att så gåsen feta och levern så praktig som möjligt, proppar man i gåsen under sista godningsperioden majs, korngröpa, havre och ärter. De övergöds och får stå orörliga tätt hoppackade i mörka burar. Särskilt berömd är gåslevern från Strassbourg.

Gåsavel har förekommit sedan långt tillbaka i tiden. Gåskarlen, hans gåsemor och de små gässlingarna var husdjur redan för fontusen år sedan i Egypten. I Sverige förekommer gäss som husdjur mest i Skåne och på Öland.

Vid Mårtensmäss kommer ofta en liten vinterknäpp, som brukar kallas Mårtensknuta. Vintern anses börja nu, och en vändpunkt i lantushållningen inträffar. Därför är det helt naturligt, att tjänstefolk flyttade och att jordarrende betalades vid den tiden. I början av 1700-talet stadgades också, att Mårten skulle vara flyttedag, men detta ändrades år 1819 av praktiska skäl till den 24 oktober.

Kacklande gäss har spelat även en annan roll i historien. På en av Roms sju kullar, Kapitolium, finns den beryktade "tarpeiska klippan", från vilken i förintiden förrädare kastades ned i avgrunden. På denna klippa klättrade en gång i tiden gallerna upp för att intaga Kapitolium genom överrumpling. Men på klippan stod ett tempel, som var helgat åt himlaljusets gudinna Juno, och i templet hölls heliga gäss. Dessa förrådade de smygande fienderna genom sitt kacklande.

I vissa sydliga länder går S:t Mårten själv omkring på sin dag i full biskopsornat med kräcka i handen och mitra på huvudet. Han besöker hus efter hus och hör efter, hur barnen uppfört sig. Har de varit snälla och flitiga, ger han dem äpplen och nötter, men i annat fall en käpp. Ibland hänger barnen ut sina strumpor fulla med hö på kvällen och hittar i gengäld gåvor i dem på morgonen. Hört skall Mårten ha som foder åt sin häst, ty han rider omkring på en vit häst.

I vissa trakter ser Mårtensfiguren allt annat än prästerlig ut. Han springer omkring klädd i päls, svärta i ansiktet och behängd med kosskällor, han utdelar ömsom slag ömsom godsaker. Barnen är lite betänksamma att närma sig honom.

S:t Mårten skall ha en käpp i handen, vilket är en symbol för grönskans undergörande makt, som människor dyrkat i många former, till exempel majstång, taklagskrans och vårdträd på gården. Och den traditionen lever ju kvar än i dag.

Under 1800-talet firades Mårten i

skolorna. Eleverna samlade in pengar och köpte gäss. Så gav de sig ut i stan i "gåsmarsch" en efter en. Den som gick först, var utklädd till gås. Han hade med sig levande gäss i korgar, vilka gavs till de mest omtäckta lärarna.

Domprosten Wählin i Lund fällde i början av 1800-talet ett yttrande, som blivit ett bevingat ord: Gåsen är en dålig fågel, den är för stor för en och för liten för två."

Ivar Åkerfeldt



FRÅN ARBETSFÄLTET.

Julmarknaden

Äger rum på Trädgårdstorp söndagen den 1 dec. kl. 12 - 17.

Förberedelserna är i det närmaste klara.

Ljusstöpningen hos Ingegärd är färdig.

En glädjande nyhet är att nästan alla affärerna i Botkyrka har bidragit med gåvor till vår marknad. Många medlemmar har bidragit m. handarbeten etc.

En vädjan är nu till Er alla att besöka marknaden och framför allt att göra propaganda för den. Att sätta upp affischer där

sådana fattas. Gunnar Lindström tillhandahåller Affischer.

Vår förhoppning är att Du vill hjälpe till vid försäljningen på markna-

För att höja julstämningen är önskvärt att alla som medverkar inomhus bär bygdedräkt.

Alla som deltar i försäljningen utomhus bör vara klädda i pjäxor eller halmskor och varma ytterkläder.

Anmäl din medverkan till Ingegärd eller Eva.



Två nya medlemmar hälsas välkomna: Astrid och Thure Erikson, Uttran.

Ett varmt tack till Thure som har förnyat vår första bandupptagning Ivar Karlssons låtar m.fl. vilka upptogs på pappersband den 1/3 53.

Kopieringen på nuvarande bandkvalite gjordes den 22 okt. 1968. Thure har också lovat kopiera ytterligare gamla band i vårt bandarkiv.



INVENTERING AV VÅRT DRÄKTFÖRRÅD:

Om du har lånat någon dräkt eller delplagg av sådan, brosch eller dylikt, var god återlämna dessa till Eva Sandin som är Gillets dräktråd för inventering.

En kvinlig Botkyrkadräkt till salu för 150 kronor. Finns till påseende Hänvändelse till Eva Sandin.

Redaktion: GeorgMalmkvist
Domherrevägen 2. 14600 TULLINGE
Tel. 7781711.